

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості ринку праці України, висвітлено проблеми його трансформації в сучасних умовах та визначено перспективні напрями подальшого розвитку вітчизняного ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, трудові ресурси, робочі місця, заробітна плата, рівень безробіття.

В статье исследованы особенности рынка труда Украины, раскрыты проблемы его трансформации в современных условиях и определены перспективные направления дальнейшего развития отечественного рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, трудовые ресурсы, рабочие места, заработная плата, уровень безработицы.

The article studies the characteristics of the labor market of Ukraine, highlighted the problems of its transformation in modern conditions and identified promising areas for further development of the domestic labor market.

Keywords: labor market, labor force, employment, wages, unemployment.

Постановка проблеми. Прогрес соціально-економічного розвитку суспільства йде за багатьма напрямами: вдосконалення технологій, загальна інформатизація та охоплення мобільним зв'язком усіх регіонів країни і всього світу, створення штучних видів сировини з наперед заданими властивостями, скорочення споживання природного матеріалу на одиницю продукції. Ці прогресивні тенденції відбиваються на структурі зайнятості, на рівні кваліфікації працівників, на культурі виробництва, на якості робочої сили і рівні розвиненості та органічності ринку праці.

В умовах перехідного періоду розвитку економіки України має місце певна кількість проблем, які потребують дослідження і вирішення в рамках подальшого розвитку ринкового механізму. Важливою проблемою для України залишається питання формування цивілізованого ринку в умовах плюралізму форм власності, рівноважного ціноутворення, свободи підприємницької діяльності, трудової активності та свободи праці.

Аналіз актуальних досліджень. Слід зазначити, що проблемі трансформації ринку праці України та дослідженню основних його сегментів

присвячено достатньо праць вчених-економістів, таких як В. Брич, А. Городюк, Б. Карпінський, О. Комендант, О. Кравчук, М. Санакоева, М. Семенюк, О. Сохань, О. Стогній, Л. Шевченко, Ши Хун, П. Яркін та ін. Проте динамізм економічних змін, як у нашій країні, так і у світі, зумовлює необхідність сучасних досліджень ринку праці в Україні з визначенням нових напрямів його трансформації для подальшого ефективного функціонування.

Метою статті є дослідження основних елементів ринку праці України, розкриття його особливостей, визначення проблем та пріоритетних напрямів трансформації ринку праці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ринок праці має складну внутрішню структуру, що характеризується способом і формами акумуляції резервів робочої сили, організації та регулювання, характером впливу на ефективність виробництва.

Україна за ступенем розвиненості ринкової економіки істотно відрізняється від індустріально розвинених країн Заходу. Регулювання ринку праці у них здійснюється на основі вибору орієнтирів соціально-економічної політики. Наш науково-виробничий комплекс, за своїм рівнем відстає від індустріально розвинених країн, має більш відсталу за ефективністю та якістю систему транспорту, зв'язку та інформації, що не відповідають вимогам цивілізованого ринкового господарства, правового забезпечення і супроводу бізнесу, потребує докорінної модернізації виробництва на новій технічній основі.

Попит і пропозиція на ринку праці формується в умовах, коли основні елементи самонастроювання - ціна робочої сили, рівень індивідуального споживання населення - не приведені у відповідність із вартістю робочої сили. Посилення реформаторських перетворень в країні супроводжується зміною механізму фінансування витрат на відтворення трудових ресурсів, перехід до ринкового ціноутворення, зростання інфляції призвели до відриву ціни робочої сили від її вартості. Це призвело до ослаблення ролі

об'єктивності механізму самонастроювання на гармонійність середовища ринку праці.

Розвиток економіки України вимагає того, щоб національний трудовий потенціал відповідав реальним завданням сучасності. У всіх розвинених країнах пріоритетним завданням є формування якісного людського і трудового потенціалу з високим рівнем загальної та професійної освіти, з високою культурою, схильністю до інновацій, з мобільністю і здатністю адаптуватися до динамічних умов праці.

Для створення такого стану на ринку праці України, нам необхідно подолати дисбаланс попиту та пропозиції трудових ресурсів, недостатню якість підготовки кадрів, структурну невідповідність їх підготовки сучасним економічним потребам.

На формування і функціонування ринку праці України впливають негативні тенденції: скорочення природного приросту населення за рахунок зниження народжуваності і зростання смертності; нераціональні міграційні потоки за рахунок відтоку молодих кваліфікованих фахівців; зниження якості робочої сили; низький рівень соціального розвитку та рівня життя людей.

У сучасних умовах, коли відбувається спад ділової активності, інтенсифікуються наступні тенденції у сфері зайнятості: зростання безробіття, відмирання старих професій і поява нових, посилення мобільності працівників, розширення альтернативних форм зайнятості, посилення сегментації ринку праці та ін. Ці тенденції вимагають оперативної розробки та впровадження більш модернізованих заходів для регулювання проблем зайнятості.

Ринок праці функціонує в умовах зародження інституту соціального партнерства, що ускладнює створення політики згоди в питаннях рівноважного ціноутворення, заробітної плати, рівня податків з урахуванням інтересів його

суб'єктів і знижує його роль у становленні ринкового механізму розподілу і перерозподілу робочої сили.

Суттєвою особливістю сучасного ринку праці є його регіональна домінанта, оскільки формування його ринкового механізму помітно змістилося на посилення ролі місцевого рівня. Основне навантаження з працевлаштування претендентів на робочі місця припадає на місцеві служби зайнятості, і це посилює значення регіональної складової в регулюванні ринку праці. Тому регіональні служби зайнятості потребують подальшого розвитку.

На ринку праці України кількість пропонованих робочих місць зменшується, а вимоги роботодавців зростають. Тому конкуренція за робочі місця серед потенційних працівників значно виросла і стала більш жорсткою. Швидкоплинні технології потребують удосконалення якості навчання молодих спеціалістів у вищих навчальних закладах, при тому, що сучасна підготовка фахівців здійснюється на застарілій матеріальній базі.

Минулий і нинішній 2013 рік не може показати значної динаміки зростання робочих місць. Останнім часом почав підвищуватися попит на ринку праці на кваліфіковану і висококваліфіковану робочу силу. Багато роботодавців більш інтенсивно матеріально і морально стимулюють цінних фахівців, тому робітники бажають працювати в престижній фірмі. Позитивним моментом є те, що в умовах спаду ділової активності в Україні не спостерігалось масових скорочень і звільнень працівників. Проте у таких економічних умовах не могло статися істотного підвищення заробітної плати, середній зріст окладів склав 5-10%. Показник середньої заробітної плати в Україні за перший квартал 2013 року збільшився на 9,5%, порівняно з відповідним періодом 2012 року, і на сьогодні становить 3080 грн. [1]. Така тенденція збережеться і у річній перспективі розвитку економіки України.

У структурі ринку праці особливе місце займає молодіжний ринок праці, який має свої особливості. По-перше, молоді мають перевагу при наймі на роботу у порівнянні з працівниками середнього віку. По-друге, через відсутність трудового досвіду у молоді знижується конкурентна можливість у боротьбі за робочі місця. Тому, як показує практика українського та світового ринку праці, рівень безробіття серед молоді в три рази вище, ніж серед працівників зі стажем.

В умовах спаду ділової активності і зниження попиту на робочу силу в багатьох розвинених країнах, вітчизняний ринок праці за окремими сегментами, в тому числі і у молодіжному, почав поживлятися. У роботодавців користуються попитом молоді менеджери з роботи із клієнтами, лінійні співробітники прямих продажів, фахівці з управління збутом. Швидкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій в лідерах по затребуваності залишає ІТ-фахівців. Завжди є пропозиції для працівників служби підтримки, для програмістів і для технічних директорів, працівників для ІТ-маркетингу. Україна займає четверте місце в світі за кількістю ІТ-фахівців після США, Росії та Індії. Щороку наші вузи випускають близько 16 тис. фахівців у сфері ІТ, але тільки 4-5 тис. чоловік з них працевлаштовуються за фахом, а частина, що залишилася з підготовлених фахівців, виїжджають на роботу за кордон, а інша не працює за фахом. Крім того, зберігається попит на працівників банківської сфери: менеджер з супроводу кредитних договорів, експерт з продажу банківських послуг і молодих фахівців з клієнтської та технічної підтримки.

Нормально функціонуюча ринкова економіка передбачає наявність певної кількості резервної армії праці. Якщо рівень безробіття не перевищує 5%, то ситуація на ринку праці не є напруженою. При перевищенні даного рівня безробіття на ринку праці претенденту на робоче місце важко знайти роботу, а

у роботодавця є більше можливостей вибору при зниженні рівня заробітної плати. В Україні у 2012 році рівень безробіття населення становив 7,5% [2]. Тому держава повинна проводити таку економічну політику, при якій зайнятість була б економічно обґрунтованою і рівень безробіття не опускався нижче 5%.

Ступінь зрілості ринку праці залежить від рівня розвитку ринкової економіки в цілому. Тому прогрес розвитку ринку праці в Україні буде здійснюватися в міру подолання наступних проблем:

- ринок праці недостатньо збалансований через невідповідність між кількістю вакантних місць і числом безробітних, чия професійна підготовка не відповідає вільним робочим місцям. Тому необхідно удосконалити систему проведення моніторингу створення нових робочих місць та проводити підготовку фахівців відповідно до вимог сучасного ринку праці;

- адміністративні та правові обмеження на міграцію робочої сили (реєстрація за місцем проживання).

- територіальний перерозподіл трудових ресурсів ускладнено через відсутність ринку доступного житла, тому треба залучити місцеві органи влади щодо надання житла для фахівців, яких потребує регіон;

- високий ступінь монополізації виробництва дозволяє роботодавцям диктувати умови роботи та рівень оплати праці, тому необхідно на державному рівні встановлювати певні права для робочої сили, запроваджувати механізми стимулювання роботодавців у створенні безпечних умов праці, зокрема шляхом зменшення розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у разі створення безпечних і нешкідливих умов праці;

- низький технічний і технологічний рівень виробництва та продуктивності праці порівняно з розвиненими країнами. Розвиток науки і запровадження

досягнень сучасних виробничих та інформаційних технологій суттєво підвищить результативність праці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як показав аналіз розвитку та трансформації ринку праці в Україні, його структура активно удосконалюється по таким напрямкам: відбувається поглиблення його сегментації за формами власності, ємкості праці виробництва (різноманітні темпи вивільнення та якісний склад робітників), особливостям технології виробництва, кваліфікації зайнятих, в традиціях мотиваційної поведінки найманих робітників та ін. Важливою проблемою дослідження ринку праці є його прогноз, який є невід'ємною частиною становлення та розвитку ринкового механізму. Тому, основними напрямками його регуляції повинні стати: зупинка подальшого спаду виробництва, попередження виникнення масового безробіття, підвищення виробництва праці, доходності та купівельної здібності населення, росту ємкості внутрішнього ринку, реалізація заходів по підвищенню рівня життя населення.

Література

1. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Ринок праці [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua